

УДК 94+792 (477)

Марія Срібна

**АНАЛІЗ ДОКУМЕНТАЛЬНО-РЕЧОВОЇ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ З ТЕМИ «ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ
КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.»**

У статті аналізується різнопланова колекція документально-речового фонду Національного музею історії України з теми «Театральне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст.». З'ясовано обставини формування даної колекції та розставляння акцентів при зборі матеріалів з 1991–2015 рр.

Ключові слова: Національний музей історії України, театр, художній керівник, гастролі, театральна нагорода.

Національний музей історії України разом із українським народом пройшов нелегкий та довгий шлях становлення і розвитку. Здолавши революційні потрясіння, воєнні роки Другої світової війни, зміни влади, соціально-економічні негаразди музей вистояв та став в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. одним з найвідоміших музейних закладів України.

Завдання музею зібрати та зберегти різноманітні матеріали про суспільно-економічне, політичне, культурне життя України, в тому числі і театральне мистецтво українського народу для майбутніх поколінь. Український театр має яскраву історію, освячену багатьма подіями, митцями, творчість котрих полишила слід у історії культури України.

Щороку зменшується фінансування музейних закладів, занепадає туризм, скорочується відвідування. Екстремальні обставини в яких опинились музейні співробітники, усвідомлення науковцями необхідності відходу від старих стереотипів, зміни акцентів стали головними причинами того, що музей поступово перетворювався з пропагандистсько-ідеологічного закладу у науково-дослідну установу.

На сьогодні фонди багатьох музеїв містять унікальну документально-речову базу за різний історичний період, по якій можна писати наукові дослідження. Зокрема, Національний музей історії України (далі – НМІУ) налічує близько 800 тис. експонатів і являється найбільшим зберігачем історичних артефактів в Україні [1, с. 20].

У ХХІ ст. завдання музейних співробітників полягає в тому, щоб закласти в колекцію матеріали, які якомога ширше відтворюють об'єктивні процеси сучасного суспільного розвитку. Наразі Україна перебуває у перехідному періоді, коли «старе» відкинута, а «нове» ще не зовсім сформувалось. Тому музеям важливо зафіксувати саме такий стан суспільства шляхом вмілого наукового комплектування джерельної бази з новітньої історії. Музеї повинні обов'язково зібрати матеріали про нелегкий період, який переживає наразі українська культура. Розкриваючи здобутки діячів культури та мистецтва, слід водночас фіксувати такі явища, як виїзд митців закордон, перехід в комерційні служби та на контрактну основу тощо. Дана робота вимагає тісного творчого контакту музейних науковців з об'єктами комплектування, без якого вирішення проблеми якісного поповнення колекцій неможливо.

Мета дослідження полягає у реконструкції та об'єктивному аналізі особливостей комплектування фондової збірки НМІУ з теми «Театральне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст.».

Наукова новизна даної статті полягає в тому, що уперше уведено у науковий обіг нові пласти документально-речових матеріалів із фондосховищ НМІУ про театральні досягнення незалежної України та реалізована спроба їх комплексного дослідження.

В період незалежності історики та мистецтвознавці у своїх численних дослідженнях спираються на різноманітну джерельну базу, проте зовсім не використовують фондову колекцію провідних музеїв України. Хоча, саме в музеях доволі часто можна знайти цікаві документи чи речові експонати, які значно доповнять наукове дослідження. Крім того, майже в кожному великому театрі є свій музей, який зберігає документи, нагороди, брошури, буклети, афіші про діяльність театрального колективу за весь період існування театру. Проте, варто відзначити музикознавця та дослідницю історії театру О. Паламарчук [2], яка довгі роки була завідувачем літературної частини Львівського академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької та написала дослідження «Музичні вистави Львівський театрів (1776–2001)», що охоплює великий часовий і змістовий простір. На підставі документальних джерел автор розповідає про становлення

театральних колективів у Львові, вокальну і хореографічну, сценічну майстерність виконавців минулого та сьогодення.

На початку XXI ст. вийшло багато праць про діяльність театральних колективів, авторами яких є мистецтвознавці, журналісти, що працюють в даних театрах. Так, праця Б. Гнидю [3] висвітлює оперні сезони в Національному академічному театрі опери та балету імені Т. Шевченка з від 1967 р. – по 2003 р. Журналіст, автор численних статей з питань національної культури, історії, літературознавчих та мистецтвознавчих розвідок В. Туркевич [4], спробував систематизувати бібліографічний матеріал про митців, причетних до творення українського хореографічного мистецтва. Всього у роботі включено понад 500 персоналій артистів балету, композиторів, диригентів, де кожна стаття-довідка показує основну інформацію про артиста (біографію про творчий і життєвий шлях), перелік виконаних партій, поставлених вистав, звання, нагороди.

Колекція НМІУ музею має доволі цікаві та оригінальні експонати з театального мистецтва України за різні історичні періоди, які десь частково, а десь повно відображають його розвиток. Зокрема, музей зберігає: теракотові маски та фігурка актора V–IV ст. до н.е. Ольвія; театральну сумочку та бінокль сер. XIX ст.; матеріали актора Ю. Шумського (сорочка під фрак (1940–1950 рр.), окуляри в футлярі (I половина XX ст.), люлька для паління (1940-і рр.), знак нагрудний «За творческие успехи» (початок 1950-х рр.), підбірка фотографій «Юрій Шумський в різних театральних образах» (1927 р.); матеріали артистки Б. Руденко (Грамота Президії Верховної Ради УРСР про присвоєння звання заслуженої артистки УРСР Руденко Белі Андріївни (1960 р.), диплом I ступеня, яким організаційний комітет з проведення фестивалю молоді УРСР нагородив Б. Руденко – солістку Київського театру опери та балету ім. Т. Г. Шевченка (1957 р.), програма міжнародного конкурсу співаків в м. Тулуза (Італія) з 14 по 20 жовтня 1957 р., програма з автографом Б. Руденко (1957 р.), різноманітні фотографії; матеріали артистки народної артистки СРСР А. Роговцевої (грамота, різноманітні фото); матеріали народної артистки СРСР В. Калиновської (фотографії, балетна пачка тощо); фотографії з вистав народних артистів України Є. Мірошниченко та А. Солов'яненко [5, с. 94–96].

До 1991 р. найкраще всього було представлено колекція театального мистецтва XX ст. Щодо періоду незалежності України, то детальне комплектування розпочалося лише у 2000-х рр. Зокрема, у м. Києві були зібрані матеріали Київського академічного Молодого театру [6], Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка [7], Національного академічного театру російської драми імені Лесі Українки [8], Національного академічного театру опери та балету імені Тараса Шевченка [9], Театральна компанія «Бенюк і Хостікоєв» [10]. При зборі матеріалів, основна увага приділялась провідним артистам та режисерам театрів. У збірці НМІУ зберігаються матеріали народних артистів України О. Філіп'євої, Л. Забілястої, С. Добронравової, Т. Анісімової, Б. Вознюка, Н. Долі, Н. Кудрі, Я. Гаврилюка, Т. Яценко, С. Мойсеєва, Б. Ступки, Р. Майбороди [11]. Комплектування фондів як форма діяльності музею стає дедалі складнішим завданням, вагомою причиною є брак коштів на закупку предметів музейного значення. Відсутність коштів на здійснення експедицій, відряджень призводить до того, що часто колекції поповнюються лише матеріалами свого регіону. Комплектування ускладнюється й тим, що необхідність безкоштовної передачі матеріалів підприємствами, установами, організаціями тощо законодавчо не закріплена державою [12, с. 4].

Серед зібраних матеріалів є: театральні костюми з вистав, дипломи, грамоти, подяки, афіші, буклети, листівки, театральний реквізит, різноманітні нагороди (театральні нагороди «Київська пектораль» Б. Ступки та С. Мойсеєва), сценарії вистав, телеграми, рукописи тощо.

Особливою гордістю музею є те, що у листопаді 2002 р. були передані на постійне зберігання матеріали відомого артиста балету С. Лифаря. Серед унікальних та дорогоцінних речей слід відзначити: костюм С. Лифаря з па-де-де «Блакитний птах» до вистави «Весілля Аврори»; різноманітні фотографії з вистав; міжнародна нагорода в галузі хореографії «Золота балетна тфелька»; різноманітні нагороди за творчу діяльність (французький орден «Мистецтво та література» та Орден Почесного легіону, бразильська медаль «Бразильська рада танцю», медаль від аргентинського диктатора Хуана Перона, шведські відзнаки тощо); фрагмент костюму до вистави «Аполлон-Мусает»; запрошення на виставу з його малюнком 1972 р.; костюм до вистави «Болеро» 1941 р.; пам'ятні медалі від колег Паризької Гранд-Опера; медаль з написом по колу «Париж Сержу Лифарю» 1976 р.; медаль «Сторіччя опери Монте-Карло (1879–1979); медаль «Місто Лозанна на честь Сержа Лифаря» 1981 р.; пам'ятна медаль II Міжнародного конкурсу балету ім. С. Лифаря 1996 р. тощо. Крім того, колекція складається з предметів образотворчого мистецтва, які пов'язані з творчістю як і С. Лифаря, так і людей, які його оточували – А. Павлової, С. Дягілева. До колекції входять різноманітні афіші і плакати до балетних постановок у яких брав участь артист. Дана колекція настільки велика, що наукові співробітники і досі її опрацьовують [13, с. 76–77].

У 2009 р. під час відрядження у м. Львів науковими співробітниками було відкомплектовано матеріали Національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької [14] та Національного академічного українського драматичного театру імені М. Заньковецької. Особливо хочеться відмітити колекцію матеріалів з театру імені М. Заньковецької, яка складається з різноманітних дипломів, грамот, телеграм, вітальних адрес, рукописів народних артистів Т. Литвиненко та Ф. Стригуна. Зокрема, телеграма урядова від віце-прем'єр-міністра України М. Жулинського Львівському державному академічному українському драматичному театру імені М. Заньковецької до дня святкування 70-річчя театру (1992 р.); вітальна адреса Президента України Л. Кучми колективу Львівського академічного українського драматичного театру імені М. Заньковецької з 75-ти річним ювілеєм (1997 р.); подяка Міністерства культури і мистецтв України та Центрального комітету профспілки працівників культури України, яка була вручена колективу Львівського державного академічного українського драматичного театру імені М. Заньковецької за великий внесок у розвиток українського театрального мистецтва, збереження та відродження духовних цінностей українського народу (1997 р.); вітальний адрес колективу Польського театру у Львові, який було надіслано колективу Національного академічного українського драматичного театру імені М. Заньковецької з нагоди 75-річчя (1997 р.); вітальна адреса Ф. Стригуна з нагоди його 50-річчя від колективу Державного академічного драматичного театру імені Івана Франка (з автографами) 1989 р.; урядова телеграма міністра культури УРСР Ю. Олененка адресована Ф. Стригуну з нагоди його 50-річчя (1989 р.); грамота Президента України Кучми Л. з висловлюванням щирої вдячності Ф. Стригуну за сумлінну працю, значний особистий внесок у духовний розвиток Української держави (2002 р.); подяка посольства України в Республіці Польщі, вручена Ф. Стригуну за особистий внесок у розвиток українсько-польського співробітництва (2009 р.); рукопис до вистави «Суботня вечеря» народної артистки України Т. Литвиненко (2007 р.) тощо [15].

У 2012 р. під час відрядження у м. Донецьк був відкомплектований Національний академічний театр опери та балету імені А. Б. Солов'яненка. Музейна колекція поповнилась матеріалами народного артиста України, художнього керівника театру В. Писарева (різноманітні брошури та пам'ятна медаль з IX міжнародного фестивалю «Зірки світового балету», брошури з гастролей, диплом лауреата премії Анатолія Шекери, яким нагороджено художнього керівника Донецького академічного театру опери та балету імені А. Солов'яненка, народного артиста України В. Писарева за внесок у хореографічне мистецтво, 2005 р. тощо) [16].

Таким чином, аналізуючи колекцію НМІУ з театрального мистецтва України кінця ХХ – початку ХХІ ст. варто відмітити, що вона складається зі значної кількості різноманітних якісних фотографій, афіш, буклетів, дипломів, грамот, подяк та незначної кількості сценічних костюмів і театрального реквізиту. Це пов'язано з тим, що фінансування театральних установ нажаль невелике, тому кожний костюм, сукня чи будь-який театральний реквізит використовується до повного зношення. Тому не може бути мови про передачу. В подальшому науковими співробітниками планується розширити колекцію матеріалами інших провідних театрів України та невеликих театральних колективів, які діють не тільки в Києві, а і по всій країні. Крім того, варто зібрати експонати, які могли б показати діяльність театральних колективів в зоні АТО та їх допомогу українським воїнам і їх сім'ям.

З огляду на значні труднощі, які супроводжують музейних працівників в процесі комплектування колекцій, запорукою їх успішної роботи є співробітництво, підтримання зв'язків з населенням регіону, активна пропаганда діяльності Національного музею історії України з метою подальшого залучення до роботи музею впливових осіб регіону. Бажано мати законодавчі документи, які б регламентували взаємовідносини музейних закладів та різних організацій, установ, товариств у питаннях передачі музеям предметів музейного значення.

Список використаних джерел

1. Ковтанюк Н. Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам'яті: альбом / Н. Ковтанюк. – К.: Мистецтво, 2009. – 208 с.
2. Паламарчук О. Музичні вистави Львівських театрів (1776–2001) / О. Паламарчук. – Львів, 2007. – 448 с.
3. Гнидь Б. До історії Національної опери України (оперні прем'єри, поновлення, гастролі, виконавці) 100–135 сезони (1967–2003) / Б. Гнидь. – К.: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, 2003. – 200 с.
4. Туркевич В. Хореографічне мистецтво у персоналіях / В. Туркевич. – К.: Бібліографічний інститут НАН України, 1999. – 224 с.
5. Срібна М. Театральне мистецтво / М. Срібна // Науково-популярне видання «Україна європейська країна». – К.: Балтія – Друк, 2015. – 124 с.
6. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 843. – «Розвиток театрального мистецтва України в кін. ХХ – поч. ХХІ ст.» (Київський академічний Молодий театр).
7. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 780. – «Сучасне українське театральне мистецтво України» (Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка).
8. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 795. – «Сучасне українське театральне мистецтво України» (Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки).
9. НМІУ. – Фонди. – Колекційна

опис № 777. – «Українське театральне мистецтво др. пол. XX – поч. XXI ст.» (Національний академічний театр опери та балету імені Т. Г. Шевченка). 10. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 808. – «Українське театральне мистецтво кін. XX ст. – поч. XXI ст.» (Національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької. Театральна компанія Бенюк і Хостікоєв). 11. Національний музей історії України (далі – НМІУ). – Фонди. – Колекційна опис № 823. – «Мистецька еліта України» (матеріали народних артистів України Романа Майбороди та Богдана Ступки). 12. Національний музей історії України: поступ у третє тисячоліття. Тематичний збірник наукових праць / редкол. Н. Ковтанюк. – К.: ТОВ «ПІ, Лтд». – 2004. – 302 с. 13. Ковтанюк Н. Національний музей історії України. Скарбниця історичної пам'яті: альбом. – К.: Мистецтво, 2009. – 208 с. 14. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 808. – «Українське театральне мистецтво кін. XX ст. – поч. XXI ст.» (Національний академічний театр опери та балету імені Соломії Крушельницької. Театральна компанія Бенюк і Хостікоєв). 15. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 801. – «Українське театральне мистецтво др. пол. XX – поч. XXI ст.» (Національний академічний український драматичний театр імені М. Заньковецької). 16. НМІУ. – Фонди. – Колекційна опис № 838. – «Українське театральне мистецтво кін. XX – поч. XXI ст.» (Донецький національний академічний театр опери та балету імені А. Б. Солов'яненка).

Марія Срибна

АНАЛИЗ ДОКУМЕНТАЛЬНО-ВЕЩЕВОЙ КОЛЛЕКЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО МУЗЕЯ ИСТОРИИ УКРАИНЫ С ТЕМИ «ТЕАТРАЛЬНОЕ ИСКУССТВА УКРАИНЫ КОНЦА XX – НАЧАЛА XXI ВВ.»

В статье анализируется разноплановая коллекция документально-вещественного фонда Национального музея истории Украины по теме «Театральное искусство Украины конца XX – начала XXI вв.». Выявлены обстоятельства формирования данной коллекции и расстановки акцентов при сборе материалов с 1991–2015 гг.

Ключевые слова: Национальный музей истории Украины, театр, художественный руководитель, гастроли, театральная награда.

Mariya Sribna

ANALYSIS OF DOCUMENTARILY-THING COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE WITH THOSE «THEATRICAL ARTS OF UKRAINE LATE XX – EARLY XXI CENTURY»

The article analyzes the diverse collection of documentary proprietary fund of the National Museum of the History of Ukraine on «Theatrical art in Ukraine late XX – early XXI century». Found out the circumstances forming this collection and arrangement of accents in the collection of material from 1991–2015.

Key words: National Museum of the History of Ukraine, theater, art director, guest performances, the theater award.